

Indhold

Forord 9

1. Hvad bogen handler om 13

Baggrund 13

Hvad er faglig vejledning? 17

Hvad er konsultation? 19

Forholdet mellem faglig vejledning og konsultation 20

Udvikling af faglig vejledning 20

Helhedsperspektivet, refleksion og relationskompetence 25

Forebyggelse af udbrændthed 27

Afklaring og prioritering af målsætninger og indhold 28

Vurdering af den vejledtes resurser og faglige udviklingsbehov 29

2. Vejledningens målsætninger 31

Delmål i vejledningen 34

- 1. Udvikling af evnen til at iagttage, reflektere og forstå (analysere) psykosociale, socioøkonomiske, socialmedicinske og kulturelle forhold, problemer, resurser og mellemmenneskelige relationer og processer 35
- 2. Udvikling af relationskompetence, fagetiske holdninger, indlevelsessevne og færdigheder i forebyggelse og problemløsning 40
- 3. Udvikling af en fagidentitet 49

Opsummering 50

3. Vejledningens funktioner 52

Vejlederen og den vejledtes funktioner og ansvar 52

– Regelmæssighed 53

– Hyppighed 53

– Individuel vejledning eller gruppevejledning 53

– Forberedelse til vejledningstimerne 54

– Vejleders støttende funktion 54

– Vurdering af læringsbehov og resurser 55

– Valg af observations- og arbejdsopgaver 55

Vejlederens administrative funktion, pædagogiske funktion og hjælpefunktion 57

4. Professionel udvikling – faser og udfordringer 62

Faser i den professionelle udvikling 62

– Whiteheads model 63

– Reynolds model 64

– Stoltenberg og Delworths niveauer 73

Nogle udfordringer i den professionelle udvikling 74

Omfanget af fagkredsen – integration af nyere forskning 79

Gabet mellem forståelse og færdigheder 81

Integration af viden om mennesket 82

– Integration af fagetiske principper 90

Forholdet mellem lærer og studerende og mellem vejleder og vejledte 95

Parallele processer 99

Modstand 100

Udbrændthed og sekundær traumatisering 101

Afslutning 103

5. Hjælpe midler i vejledning 104

– Journaler og anden skriftlig dokumentation 105

– Procesreferater 107

Observationsreferater 114

Fællessamtalen 117

Direkte vejledning 119

Rollespil 120

Lydbånd og videobånd 122

Litteratur 124

Afslutning 125

6. Vejledningens proces og metode 126

Vejledningsprocessen og faserne i den professionelle udvikling 128

- Vejledningsprocessen i første fase 128
- Afklaring af den vejledtes læringsbehov og resurser 130
- Afklaring af den vejledtes forventninger 131
- Afklaring af institutionens og vejlederens tilbud 133
- Afklaring af en samarbejdskontrakt mellem vejlederen og den vejledte 134
- Eksempler på vejledning i første fase 137
- Eksempler på vejledning i anden fase 147
- Eksempler på vejledning i tredje fase 156
- Eksempler på vejledning i tredje og fjerde fase 166

Nogle kategorier af teknikker i vejledning 174

Øgning af den vejledtes tryghed 176

- Positive kommentarer om den vejledtes egenskaber
 - anerkendelse 176
- Tilkendegivelse af forståelse for den vejledtes situation og reaktioner 177
- Tilkendegivelse af interesse og opmuntring 177

Udvikling af forståelse og færdigheder 178

- Spørgsmål og kommentarer, som udforsker den vejledtes reaktioner, observationer, erfaringer og viden 179
- Spørgsmål og kommentarer, som ansporer til indlevelse og refleksion 180
- Direkte formidling af viden, observationer, antagelser og meninger 182

Direkte påvirkning 184

- Forslag 184
- Råd – instrukser 184

Uddrag af vejledningssamtaler 186

Opsummering 200

7. Gruppevejledning 201

Hvorfor gruppevejledning? 201

Forskellige former for gruppevejledning 202

- Gruppevejledning af studerende 202
- Gruppevejledning af praktikere 203

- Kollegial vejledning 203
- Teamvejledning 203
- Vejledning af tværfaglige grupper 204
- Gruppens størrelse og sammensætning 205
- Gruppens udvikling og proces. Hvordan kan vejlederen forholde sig? 206
- Faser i gruppens udvikling – og vejlederens tilgang 207
- Hvordan bør gruppen arbejde? 209
- Udforskning 210
- Strukturering 211
- Opgave- og procesorienterede modeller 212
- Eksponering af ufærdighed 213
- Respons og støtte 215
- Udligning af status 215
- Gruppevejledning er hverken det samme som et personalemøde eller sensitivitetstræning 215
- Vejlederen er opmærksom på gruppen som helhed 220
- Gruppevejledning kan ikke kompensere for utilstrækkelig viden 220
- De vejledtes engagement i hinandens faglige udvikling
 - gruppens ansvar 221
- Særlige udfordringer ved kollegial vejledning i gruppe 222
- Eksempler fra gruppevejledning 222
- Afslutning 228

8. Om evaluering 229

- Grundlaget for evaluering af praktikken og vejledningen 230
- Nogle af evalueringens mål 232
- Hvad er det, vi evaluerer? 236
- Afslutning 239

Litteratur 241

Forord

Denne bog henvender sig til vejledere og andre, som beskæftiger sig med vejledning af social- og sundhedspersonale og lærere og pædagoger under uddannelse og på efter- og videreuddannelse. Den er også relevant for praktikere inden for disse områder, som ønsker at arbejde videre med deres faglige udvikling.

Bogen er en bearbejdet udgave af *Faglig veiledning – et tværfaglig perspektiv*, der udkom i første oplag i 1992 og var en videreudvikling af *Faglig veiledning i sosionomuddannelsen*, som udkom i første oplag i 1976.

Selv om den første bog beskæftigede sig med vejledning i metodisk psykosocialt arbejde, har den vist sig anvendelig i vejledning af andre faggrupper inden for sundhedssektoren og den sociale sektor såvel som af pædagoger og lærere, der arbejder med børn og voksnes psykosociale situation og deres egen relation til klienterne/patienterne/eleverne eller brugerne. Denne reviderede udgave er udvidet med en større vægtning af børneperspektivet, tilknytningsteori og relationskompetence. Denne viden og kompetence er tværfaglig og vil derfor være vedkommende for alle de (fag)grupper, som bogen henvender sig til.

Flere kolleger har opfordret mig til at bearbejde denne udgave på baggrund af mine erfaringer fra de forgangne 10-20 år, hvor jeg har arbejdet med at gøre børn mere synlige. Jeg har i stigende grad været engageret i undervisning, vejledning, konsultation og forskning både nationalt og internationalt på dette område og har erfaret, hvor påtrængende et behov, der er for vejledning inden for de forskellige faggrupper, der arbejder med relationer.

Desuden har disse forskellige fagområder undergået en udvikling, som har gjort faglig vejledning endnu mere aktuel. Blandt fagfolk og i samfundet som helhed er der en større anerkendelse af de psykosociale og socioøkonomiske aspekter af de problemer, som de forskellige faggrupper stilles over for. Problemerne er også blevet mere synlige og ofte presserende.

En anden udvikling er langsomt undervejs i samfundet med den begyndende erkendelse af, at mange børn lever med smerte og fortvivelse. På institutioner for voksne – både psykiatriske centre, behandlingssteder for misbrugere og krisecentre for kvinder, er der voksende forståelse for, at klienternes børn også lider, og at de har behov for hjælp. Dette har afdækket et behov for vejledning i arbejdet med disse børn.

Første udgave af bogen handlede først og fremmest om vejledning af studerende. I dag har vejledning lige så stor relevans for praktikerne som for studerende. Som følge af den voksende erkendelse af behovet for vejledning efter afsluttet uddannelse har jeg i denne udgave i højere grad lagt vægt på at tydeliggøre bogens relevans for vejledning af praktikere. Det er den enkelte studerende og praktikers ståsted og forhold til det enkelte menneske, den enkelte familie, gruppe eller det enkelte system, som er af afgørende betydning for vejledningsprocessen.

I de år der er gået, siden jeg skrev første udgave af bogen, har jeg også selv gennemgået en faglig udvikling, som har gjort det vigtigt for mig at revidere bogen. Jeg har vundet stor praktisk klinisk erfaring fra arbejde med familier og omsorgssvigt, fra tværfagligt arbejde og samarbejde på tværs af sektorer. Litteraturstudier i forbindelse med min forskning i forældre/barn-relationer har vist mig, hvor langt der er mellem den viden, der er tilgængelig, og den viden, der anvendes i praksis. Omfattende erfaring med undervisning, vejledning og konsultation af kolleger fra alle de faggrupper, som denne bog henvender sig til, såvel nationalt som internationalt, har ansporet mig til at videreudvikle min forståelse af vejledningens funktion og proces.

Min forskning igennem de sidste tyve år har bestyrket mig i, at den måde, vi takler vores relationer på, hvad enten der er tale om relationen mellem forældre og børn, mellem samlivspartnere, lærere og studerende, professionelle og klienter, vejledere og vejledte, har afgørende betydning for udviklingen af personlig og faglig integritet og læring.

I denne reviderede udgave tager jeg konsekvensen af den udvikling, som har fundet sted i samfundet og inden for de forskellige professioner, og anerkender den store betydning, relationen, helhedsforståelse og refleksion har for udvikling, læring og problemløsning. Jeg har opdateret henvisningerne, men dog bibeholdt henvisninger til de vigtige og nyskabende klassikere, som ikke er blevet sat i skyggen af nye værker, men har været selve fundamentet for den videre udvikling.

I de dele af bogen, der handler om vejledning af studerende, bruger jeg betegnelserne studerende og vejleder. Hvor det drejer sig om en praktiker eller lige så godt kunne gøre det, bruger jeg betegnelsen den vejledte.

Bogen har en pædagogisk tilgang, som fortrinsvis er udviklet inden for praktisk „psykosocialt“ arbejde, en helhedstilgang, hvor refleksion og relationen til klienten altid står centralt.

Den vejledte omtales som „han“ og vejlederen som „hun“. Når jeg cite-

rer fra praksis, anvender jeg „hun“ og „han“ i overensstemmelse med de faktiske forhold, selv om dette undertiden kan forvirre.

Jeg bruger både kollegers og egne eksempler. Når jeg benytter kollegers materiale i bogens eksempler, har jeg anonymiseret dem på gængs vis. Derfor må min tak desværre gå til anonyme kolleger og venner. De vil forhåbentlig finde, at deres materiale er brugt konstruktivt og med respekt.

Det er en glæde at kunne takke de mennesker, der generøst har brugt en del af deres dyrebare og meget begrænsede tid til at læse og kommentere manuskriptet –specialkonsulent/sundhedsplejerske Bodil Erdal og specialpædagog Charlotte Johannessen. Lektor ved Göteborg Universitet, Karin Lundén og studieleder Kaja Bredland har gennem en årrække utrætteligt læst mine forskellige bogmanuskripter og givet mig kloge tilbagemeldinger. Det har de også gjort denne gang. Bibliotekarerne på Nova (Norsk Institutt for Oppvekst, Velferd og Aldring) har som ved alle mine udgivelser bistået mig på deres kompetente og interesserede måde. Min mand Tore Nyseter har med sin solide fagetiske forankring bidraget med vigtige refleksioner og givet mig nogle gode rammer for arbejdet med bogen. Per Brandser har tålmodigt tolket min ulæselige håndskrift, fundet en sammenhæng mellem alle mine lapper og bearbejdet manus. På forlaget har redaktør Ellen Aspelund og redaktionskonsulent Bettina Kavli denne gang bistået mig foruden Sigmund Reite, som har stået for det flotte design.

Hjertelig tak til jer alle.

Oslo, marts 2007

Kari Killén